

Міністерство освіти і науки України
Північно-Східний науковий центр НАН України та МОН України
Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Тези

**72-ої наукової конференції професорів,
викладачів, наукових працівників,
аспірантів та студентів університету,
присвяченої 90-річчю
Національного університету
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»**

Том 1

21 квітня – 15 травня 2020 р.

Полтава 2020

ОСОБЛИВОСТІ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ ІЗ ЗООНІМАМИ «ДИКІ ТВАРИНИ» В СУЧАСНІЙ ПОЛЬСЬКІЙ МОВІ

Семантична підгрупа «дикі звірі» об'єднує тварин, основним способом харчування яких є полювання. Хижаки – це небезпечні тварини, сусідство з якими змушувало бути виключно обережними і спостережливими.

У *Słowniku języka polskiego* «wilk – zwierzę drapieżne podobne do dużego psa» [2, s. 1146]. Вовк через те, що був пострахом не лише мисливців, а й пастухів, дуже часто асоціюється в мові зі своєю жертвою – вівцею. Як хижак, вбивця, жорстока і нещадна тварина, вовк постає у фразеологічних одиницях (ФО), що описують людину. Ми кажемо, *chytry jak wilk na owce*, лицемірна людина, хтось, хто приховує свій справжній, поганий характер і злі наміри, які ми називаємо *wilkiem w owczej skórze*. Описуючи ситуацію, в якій люди, які не повинні зустріти один одного через очікуваний поганий кінець цієї зустрічі, можемо вживати ФО *zamykać wilka w owczarni*. Відомий також фразеологізм *krążyć jak wilk koło owczarni*, що означає небезпеку зі злісними намірами. Вівців і вовка пов'язує фраза *i wilk syty i owca cała* (обидві сторони щасливі, ніхто не робить шкоди).

Страх, викликаний не лише виглядом вовка, але й самою його назвою, відображено в мові: *nie wuwoluj wilka z lasu* (не провокуйте нещастя) є переконанням, що назва імені небезпечної тварини (лев, ведмідь, вовк тощо) може призвести до нещастя. Ці переконання також перегукуються з часто використовуваним формулюванням *o wilku towa*, яке використовується, коли з'являється людина, про яку йдеться. Нараження на небезпеку репрезентує ФО *iść jak wilkowi w gardziel*.

Поведінку людини часто асоціюють з поведінкою вовка. Вовк-хижак утвердився в свідомості людини як тварина, яка може багато їсти *być głodnym/żarłocznym jak wilk, wilczy apetyt/głód*. Ситуацію без рішення відображає ФО *wpaść jak wilk w jamę*. Зловісні, блискучі очі цієї тварини служать порівнянням *oczy (komuś) błyszczą jak wilkowi (groźnie), patrzeć/spoglądać wilkiem*. Людина може рухатися *wilczym chodem*, тобто крадькома, тихо і обережно. Ці особливості також вказують на зовнішній вигляд і поведінку вовка не тільки в культурі, але і в позалінгвістичній реальності.

Людину можна назвати вовком у двох різних контекстах. Перший – *człowiek człowiekowi wilkiem* – очевидно, має негативну конотацію. Він зображує вовка, а також людину, як ворога, суперника, опонента. йдеться

про переконання, що люди є ворогами, а не допомагають один одному – шкодять. Другий термін має нейтральне значення, ймовірно, тому, що присутність у ньому вовка не виправдана, це просто ідіома. Йдеться про *wilka morskiego* – досвідченого моряка.

У фразеології утвердився образ вовка як дуже голодної тварини: *głodny jak wilk* і ненажерливої: *wilczy apetyt*. З ФО *zjadł wilk psa, zjedli potem p si wilka* ми дізнаємось, що ворог вовка – собака.

Отже, універсальними характеристиками семантики зооніму *wilk* є три семантичні ознаки: вовк – це хижа тварина, надзвичайно ненажерлива, яка виє по ночах.

У *Słowniku języka polskiego* «lis – drapieżne zwierzę o wydłużonym tułowiu, wąskim, ostro zakończonym pysku i puszystym, długim ogonie» [2, s. 403]. Ця тварина як зоонім входить до складу ФО таких причин: це хижак, який загрожує домашнім птахам, особливо курям: *po śmierci lisa kury nie płaczą*; це герой казок та легенд: *stary lis*; це тварина, відома своїм хитром: *lisia czapa*. ФО *każda lizka swój ogonek chwali* репрезентує хвіст як найціннішу частину тіла лисиці.

Лисиця асоціюється здебільшого з негативними рисами: обманом, брехнею, лицемірством, лестощами, невдячністю, егоїзмом, злобою, хитрістю, самовихвалянням. У словнику Ст. Скорупки вміщено десять ФО з цим зоонімом. Хитру, підступну юдину можна назвати *chytrym listem, szczwanym lisem, swanym lisem, starym lisem*.

Інша група ФО репрезентує поведінку людини порівнювану з поведінкою лисиці: *lisich wykrętach, lisim kroku, i lisiej ostrożności*. Варто зазначити, що остання ФО не містить негативної конотації, скоріше є позитивною рисою.

Крім того, в польській мові є ФО із зоонімом, що порівнює зовнішній вигляд людини з зовнішнім виглядом лисиці: *rudy jak lis*, який описує людину з рудим волоссям. Цей фразеологізм видається не має негативного забарвлення, а є нейтральним.

Отже, в польській мові лисиця містить здебільшого негативні конотації, вона була і залишається дикою, твариною. А те, що є чужим і невідомим з настоорогою сприймається людиною, викликає у неї страх.

Основою для метафоризації ФО із зоонімами «дикі тварини» слугував рівень небезпеки для людини.

Література

1. Skorupka S. *Słownik frazeologiczny języka polskiego*. Warszawa 1985.
2. *Słownik języka polskiego*. Warszawa. Wydawnictwo naukowe PWN, 2009. 1357 s.